

doc. Mgr. Gabriela Olchowa, PhD.

Katedra slovanských jazykov

Filozofická fakulta

Univerzita Mateja Bela

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Natalii Shlikhutki
pt. Leksyka melioratywna w blogach parentingowych (na materiale języka
polskiego i słowackiego)**

Recenzowana rozprawa poświęcona jest leksyce melioratywnej występującej w polskich i słowackich dziennikach sieciowych pisanych przez rodziców. Problematyka ta jest bardzo aktualna i wpisuje się w obecny nurt poszukiwań badawczych.

Dysertacja doktorska mgr Natalii Shlikhutki jest obszerna, bowiem liczy 258 stron i składa się z wprowadzenia, części teoretycznej, części analitycznej, podsumowania, wykazu skrótów, spisu schematów, bibliografii, streszczenia i résumé.

We wprowadzeniu Autorka jasno określa cel pracy: „konfrontacja leksyki melioratywnej stosowanej w polskich i słowackich blogach parentingowych, pojmowanych jako nowy gatunek tekstów internetowych” i jednocześnie zaznacza, że: „przeprowadzone badania przyczynią się do wypełnienia istniejącej luki w zakresie opracowań dotyczących leksyki ekspresywnej w języku polskim i słowackim”. Należy się zgodzić ze stwierdzeniem Doktorantki, że zarówno słownictwo ekspresywne, jak i blogi rodzicielskie w ujęciu konfrontatywnym nie zostały dostatecznie zbadane.

Część teoretyczną otwiera „Stan badań nad leksyką ekspresywną”, w którym podkreśla się interdyscyplinarność poruszanego zagadnienia, gdyż dotyczy ono stylistyki, leksykologii, aksjologii, słowotwórstwa, semantyki, socjolingwistyki, czy psychologii, a jednocześnie, co zrozumiale, zastrzega się, że w niniejszej pracy wykorzystano opracowania z takich działów językoznawstwa jak: stylistyka, słowotwórstwo i semantyka. W rozdziale zostały przedstawione pojęcia ekspresji, ekspresywności i emotywności, szczególnie zwrócono uwagę na formacje deminutywne, formacje augmentatywne, eufemizmy i afektonimy. Następnie wymienia się publikacje dotyczące leksyki ekspresywnej w potocznej odmianie polszczyzny oraz pozycje traktujące o języku familijnym i leksyce dziecięcej. Trzeba docenić, że w rozdziale

prezentuje się badania nad ekspresywnością języka na podstawie bogatej literatury przedmiotu. Doktorantka posiłkuje się właściwymi publikacjami nie tylko badaczy zachodniosłowiańskich, ale także czerpie z dokonań wschodniosłowiańskich i szerzej europejskich. Ponadto odwołuje się do monografii i artykułów w ujęciu porównawczym nie ograniczając się wyłącznie do kontekstu polsko-słowackiego. Wskazane w stanie badań pozycje można było uzupełnić o artykuły Magdaleny Idzikowskiej¹, które zapewne okazałyby się pomocne, gdyż badaczka również analizowała leksykę dziecięcą w mass mediach, zwyczajnie językowe i przejawy ekspresji grup internetowych na przykładzie blogów o macierzyństwie i forów rodzicielskich, czy wartościujące określenia relacji rodzinnych w prasie. Na stronie 25, gdzie mowa jest o afektonimach i wspomina się słownik „Czułe słówka”, monografię M. Kity oraz artykuły na ten temat w ujęciu porównawczym, można było nawiązać także do studium pt. „Afektonimy w języku polskim i słowackim”², a we fragmencie, w którym przedstawia się publikacje na temat leksyki wyrażającej pozytywne emocje do artykułu M. Vojtekovej³ – „Slovesné vyjadrovanie emócie radosti v slovenčine a poľštine”.

Z kolei w drugim rozdziale charakteryzuje się zjawisko liternetu, jakim jest blog, bazując zarówno na pracach badaczy, zajmujących się komunikacją w cyberprzestrzeni, jak również cytując wypowiedzi samych użytkowników lub wyniki ankiet przeprowadzonych wśród internautów. W podrozdziale 2.1 zostały zaprezentowane modele komunikacji wraz z pełnionymi funkcjami i schemat aktu komunikacji internetowej na przykładzie blogu, a także nadmienia się o netykcie i obliczach agresji językowej takich jak: mowa nienawiści, hejt, trollowanie. Dalej przybliża się blog jako gatunek internetowy, który jak pisze Autorka „z uwagi na ciągle rozwijającą się i podlegającą modyfikacji komunikację internetową, również nieustannie kształtuje się i zmienia” (str. 49). Szkoda, że Doktorantka nie podaje słowackich

¹ M. Idzikowska, *Tacierzyństwo, surogatka, bachor – "brzydkie słowa" związane z rodziną w ocenie językoznawców i użytkowników języka*, w: Zielonogórskie Seminarium Językoznawcze 2018: Estetyka językowa w komunikowaniu, 2019, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, s. 343-353; *Zwyczajnie językowe w komunikacji grup internetowych na przykładzie forum rodzicielskiego*, w: Język w życiu wspólnoty, 2015, red. nauk. M. Hawrysz, M. Uździcka, A. Wojciechowska, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, (Zielonogórskie Seminarium Językoznawcze, 2014), s. 37-52; *Świadomość językowa a przejawy ekspresji na blogach o macierzyństwie*, w: Świadomość językowa w komunikowaniu, 2012, red. nauk. M. Steciąg, M. Bugajski, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, s. 291-301; *Wpływ zmian społecznych na emocjonalność przekazu medialnego (na przykładzie wartościujących określeń relacji rodzinnych w prasie)*, w: Dynamika społecznych zmian a stratyfikacja narodnego języka: Zborník príspevkov z konferencie konanej 13. 04. 2010 v Banskej Bystrici, Banská Bystrica, Słowacja, Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2012, s. 137-145.

² G. Olchowa, *Afektonimy w języku polskim i słowackim*, w: Svět kreslený slovem, pod red. M. Balowskiego, M. Hádkovej. - Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, Filozofická fakulta, 2011, s. 321-330.

³ M. Vojteková, *Slovesné vyjadrovanie emócie radosti v slovenčine a poľštine*, w: Jazyk v kultúre, kultúra v jazyku : 3. medzinárodná vedecká konferencia, Prešov, 12. - 13. 9. 2016. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2017, s. 63-73.

źródeł odnośnie blogów czy szerzej badań nad komunikacją internetową. Natomiast warto byłoby przywołać monografię Elżbiety Orwińskiej-Ruziczki pt.: „Funkcje językowe interiekcji w świetle materiału słowackiego i polskiego” w części dysertacji dotyczącym stosowania wykrzykników i wyrazów dźwiękonaśladowczych w badanym gatunku (str. 53-54).

Trzeci teoretyczny rozdział rozbudowany do 54 stron, dotyczący ekspresywności i leksyki ekspresywnej, zawiera opis najważniejszych terminów, charakterystykę zewnętrznych i wewnętrznych wyznaczników ekspresywności leksemów oraz klasyfikację ekspresywizmów. Autorka podkreśla, że pojmowanie ekspresywności i emocjonalności w literaturze przedmiotu jest niejednoznaczne. Płynność najistotniejszych w pracy pojęć, jak również różne ich rozumienie wśród językoznawców polskich i słowackich zapewne nie ułatwiało realizacji zamierzonych celów. W podrozdziale 3.1 przedstawia się typologię wyrazów ekspresywnych na gruncie polskim bazując na publikacjach W. Doroszewskiego, S. Skorupki i R. Przybylskiej, a na gruncie słowackim odwołując się do prac J. Mistríka i J. Findry. Doktorantka stwierdza: „Jak widzimy, zarówno w językoznawstwie polskim, jak i słowackim nie ma konsekwencji w stosowaniu pojęć oznaczających typy ekspresywizmów, a także nie istnieje jeden ustalony system kwalifikatorów stosowanych w słownikach” (str. 77), a następnie proponuje własną typologię leksemów ekspresywnych, którą ilustruje schemat nr 6. Dalej Autorka uściśla, że w rozprawie korzysta z teorii W. Lubasia i z jego podziału leksyki ekspresywnej na wyrazy o ekspresywności i waloryzacji pozytywnej i wyrazy o ekspresywności i waloryzacji negatywnej, a zarazem z klasyfikacji S. Grabiasa, w której badacz wyróżnił wyrazy o ekspresywności implicytnej i wyrazy o ekspresywności eksplicytniej. Część teoretyczną zamyka podrozdział 3.5, w którym zajęto się kategorią melioratywności i sposobami melioryzacji wyrazów. Przy czym zwraca się uwagę na różnicę w definiowaniu terminów melioratyw i eufemizm, ponieważ słowaccy naukowcy, inaczej niż polscy, traktują je jako synonimy (J. Mistrík J. Furdík, M. Ološtiak).

Część analityczną stanowi czwarty rozdział, w którym zawarto analizę melioratywów w ujęciu porównawczym. Na początku zostaje opisany zgromadzony materiał badawczy, czyli korpus 600 fragmentów tekstów wyekscerpowanych z 10 polskich i z 10 słowackich popularnych blogów parentingowych z lat 2016–2020, który należy uznać za odpowiedni i wystarczający do badań. Do kwalifikacji melioratywów i podania informacji o ich nacechowaniu posłużyły polskie i słowackie słowniki ogólne. Ich wybór jest uzasadniony, nie mniej jednak przydatny mógłby być „Uniwersalny słownik języka polskiego” pod redakcją S. Dubisza, ponieważ zawiera ok. 100 tysięcy haseł i

wyrazom hasłowym towarzyszy większa niż w porównywalnych słownikach językowych liczba kwalifikatorów, tworzących system⁴. Słusznie, że melioratywy weryfikowano także w Narodowym Korpusie Języka Polskiego i Słowackim Korpusie Narodowym oraz w korpusach porównawczych. Z całą pewnością pomocne okazałyby się też słowniki potocyzmów, eufemizmów, slangu, zwłaszcza „Slovník slangu a hovorovej slovenčiny” P. Oravca.

W części praktycznej zanalizowano 63 melioratywy występujące w polskich blogach wyróżniając: hipokorystyki i deminutywy (określenia dzieci, somatyzmy, przedmioty użytkowane przez dzieci i w opiece nad dziećmi); familiaryzmy (określenia dzieci, nazwy rodziców i osób z najbliższego otoczenia dziecka); wyrazy żartobliwe (określenia dzieci, przedmioty użytkowane przez dzieci i w opiece nad dziećmi, somatyzmy, określenia osób z otoczenia dzieci); wyrazy potoczne (określenia dzieci, pozostałe wyrazy potoczne o nacechowaniu melioratywnym); eufemizmy; okazjonalizmy; leksykę dziecięcą. Oprócz rzeczowników poddano analizie melioratywy wyrażone przez przysłówki, przymiotniki i czasowniki.

Podobnie, ale z niewielkimi różnicami, przedmiotem analizy uczyniono 68 melioratywów wynotowanych z blogów słowackich dzieląc je na: hipokorystyki i deminutywy (określenia dzieci, somatyzmy, przedmioty użytkowane przez dzieci i w opiece nad dziećmi, pozostałe hipokorystyki i deminutywy); familiaryzmy (określenia dzieci, nazwy rodziców i osób z najbliższego otoczenia dziecka); wyrazy żartobliwe (określenia dzieci, pozostałe określenia żartobliwe); wyrazy potoczne; okazjonalizmy; frazeologizmy i metafory; leksykę dziecięcą. Ponadto zbadano melioratywy wyrażone innymi częściami mowy (czasownikami, przymiotnikami, wykrzyknikami) oraz inne znaki ekspresywności w tekście.

Nie udało się uniknąć pewnych nieścisłości, które pojawiły się szczególnie w wyjaśnieniach słowackich egzemplifikacji. I tak zdarza się, że Doktorantka stwierdza, iż badany melioratyw nie został odnotowany w dostępnych słownikach języka słowackiego, jak w przypadku wyrazów *parták* (str. 196) i *docvaknúť* (str. 208), dlatego też godny polecenia jest wspomniany już „Slovník slangu a hovorovej slovenčiny” P. Oravca, w którym można znaleźć dane definicje:

parták slang. > 1. vedúci pracovnej skupiny 2. spoločník, kamarát; Chlapi ho zvolili za partáka, ale komunisti v Trenčíne povedali, že žiadny pétepák im tam nebude robiť partáka

⁴<http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slovniki/18/universalny-slovník-jezyka-polskiego-warszawa-2003> (dostęp 28.07.2021 21:15).

stavebnej čaty. – Hľadám partáka na turistiku, cykloturistiku a pokec na nete. • partáčka • partácky (Oravec, str. 177) i

docvaknúť slang. ▶ uvedomiť si, prísť na niečo, napadnúť; A nedaj sa, keď príde s prosíkom, lebo si myslím, že príde, keď mu naplno docvakne, čo urobil. No taký vzťah už nikdy nebude mať, taký ako predtým! • docvaknutý • docvaknutie (Oravec, str. 46).

W publikacji tej podano również znaczenie czasownika *fičať*, analizowanego na stronach 208–209: *fičať* ▶ 1. hovor. expr. rýchlo sa pohybovať, uháňať 2. hovor. expr. rýchlo robiť, prebiehať, fungovať 3. hovor. expr. byť obľúbený, štýlový, byť v obľube, v móde, zodpovedať aktuálnemu vkusu • v spoj. f. na niečom slang. ▶ 1. mať rad, obľubovať, oddávať sa 2. užívať drogy, najmä amfetamín; Na čom fičíš? • fičanie (Oravec, str. 63).

Dyskusyjne vydaje się wyjaśnienie ekspresywizmu *tárat'* (str. 212), które Autorka odwodzi od *tárat' sa* (pol. tarzać się), czy raczej nie należy rozumieć go jako: *tárat'* -a nedok. expr. nepremyslene, nerozvážne hovoriť, trepať: t. hlúposti („Krátky slovník slovenského jazyka”)⁵, co może potwierdzać kontekst „a táram, čo mi hrdlo stačí” (str. 212), bowiem istnieje frazeologizm – [spievať, kričať, revať, smiať sa] z plného hrdla al. na plné hrdlo al. čo hrdlo stačí veľmi hlasno, zo všetkých síl („Slovník súčasného slovenského jazyka”)⁶.

Doprecyzowania wymaga także frazeologizm *urobiť hrubú čiaru*, a właściwie jego tłumaczenie na język polski: „postawić grubą kreskę – skończyć, zakończyć coś” (str. 204), które zamieszczono w recenzowanej pracy. Ale w „Slovníku súčasného slovenského jazyka” definiuje się go następująco: *urobiť/spraviť* [hrubú] čiaru za niečím nevracať sa k niečomu, čo bolo, čo sa stalo, w polszczyźnie zaś według WSJP ‘gruba kreska’ oznacza metodę rozwiązania nagromadzonych problemów z przeszłości polegająca na zapomnieniu tego, co było złego, i rozpoczęciu wszystkiego od nowa, a zatem ‘odciąć, oddzielić, odkreślić coś grubą kreską’⁷. Zgodnie z tym polski frazeologizm powinien być z komponentem czasownikowym ‘odciąć, oddzielić, odkreślić’, a więc nie z komponentem ‘postawić’, wobec tego doszło do kontaminacji ‘ktoś postawił/stawia kreskę na kimś’, czyli ktoś uznał, że jakiejś osobie się nie powiedzie lub ‘ktoś postawił/stawia kropkę nad i’ – zakończyć, kończyć coś ostatecznie, celnie, dopowiedzieć, dopowiadać myśl do końca, wypowiedzieć się, wypowiadać się jednoznacznie.

⁵<https://slovník.juls.savba.sk/?w=t%C3%A1ra%C5%A5&s=exact&c=947d&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=ber nolak&d=noun db&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#> (dostęp 29.07.2021 21:35).

⁶

<https://slovník.juls.savba.sk/?w=hrdlo&s=exact&c=ld04&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=ber nolak&d=noun db&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#> (dostęp 29.07.2021 21:50).

⁷ https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=33386&ind=0&w_szukaj=gruba+kreska (dostęp 29.07.2021 22:15).

Wątpliwe jest również tłumaczenie 'spracovať človečika' (pol. opracować człowieczka) (str. 195). Polemizować można także z zaliczeniem wyrazu 'dojka' i wyrażenia 'kutik hanby' (str. 194) do melioratywów, na pewno dłuższy fragment pomógłby w jednoznacznej ocenie.

Z przeprowadzonej analizy wywiedziono wnioski, jednym z nich jest konstatacja (punkt 1), że „leksyka o nacechowaniu negatywnym w blogach parentingowych występuje o wiele rzadziej niż leksyka o nacechowaniu pozytywnym” (str. 219). Nie do końca jest jasne, co było podstawą tego sformułowania? Badania statystyczne, zakres tematyczny badanych fragmentów blogów? Analogicznie w szóstym punkcie, w którym napisano: „częstotliwość użycia form ekspresywnych w blogach rodzicielskich jest podobna w obydwu analizowanych językach” (str. 219).

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że kompozycja recenzowanej rozprawy jest logiczna i właściwa. Prezentowane zagadnienia teoretyczne zostały przedstawione wyczerpująco na podstawie bogatej literatury przedmiotu nie tylko polskiej i słowackiej, ale wykorzystano również źródła wschodniosłowiańskie i europejskie, o czym świadczy chociażby 20 stron bibliografii. Doktorantka wykazała, że orientuje się w badanej problematyce i sprawnie stosuje terminologię, dowodząc zarazem, że posiada kompetencję językową potrzebną do badań porównawczych. Z kolei w części analitycznej można poprawić pewne niedostatki i pogłębić wnioski. Praca na ogół napisana jest poprawną polszczyzną, ale zdarzają się też usterki językowe (np. pod czas ciąży str. 55).

Biorąc pod uwagę wymienione powyżej zalety i słabsze strony pracy należy uznać, że spełnia ona wymogi stawiane dysertacjom doktorskim określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki i zasługuje na ocenę pozytywną, dlatego występuję z wnioskiem o dopuszczenie Pani mgr Natalii Shlikhutki do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Bańska Bystrzyca, dnia 04.08.2021 r.

doc. Mgr. Gabriela Olchowa, PhD.